ԲԻԲԱԿՆ

ԱՐՁԳԻՐ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Ե. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 110 — 31|17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1887

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը նուագարակուի։ — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար 2½ արծաթ մէնիս, թղթատարութեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով։ — 3. Չեմէ կը ծախուի հատը 2 դահեկան։ — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ դիմելու են կամ իրենց նամակն ղրկելու են առ խմբագիրն ի Թրատուն Փարիզու Յակոբեան խան թիւ 13,14։ — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գրութիւնք եւ բաժանորդական վճարմունք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն։ — 6. Անվճար նամակ կամ ոչ է ընդունուիր։ — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձրի կը տրուի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վիքթոր Հիւկոյ յաղագս Ս. Գրոց. — *Երգ ծնընդեան Միւռոն.* — *Երկրագնդիս կազմակերպութեան մէջ կեանքին դերն.* — *Մեծն Աղեքսանդր.* — *Դազարոսի քարը.* — *Միաստուածեան գաղափարի հնութիւնն.* — *Հովանոց.* — *Տեղեկագիր Արեւելեան որբանոցի եւ պարոցաց.* — *Քաղաքական։*

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅ

ՅԱՂԱԳՍ Ս. ԳՐՈՑ

Վիքթոր Հիւկոյ հետեւեալն ըսած է Ս. Գրոց մասին. «Քանի որում Ցրանսա սովրեցաւ ընթերնուլ, առանց առաջնորդութեան մի թուղթը այսպէս զարգացեալ միտքը, ասիա թէ ալ այդ միտք պիտի չլնի անկարգութեանց նոր յաւելուած մը։ Ցիշեցէք թէ Ս. Գիրքն է ամենէն փիլիսոփայական, ամենէն ժողովրդական և ամենէն մշանջենական Գիրքն։ Ուստի Աւետարանները սերմանեցէք Ցրանսայի ամեն դիւղերու մէջ. Աստուածաշունչ մը դրէք ամեն տան մէջ, ամեն հիւղակի մէջ։ Թող ամեն Գիրք ու ամեն անդ ի միասին արտադրեն բարոյական լաւագոյն դործ։

Ժողովրդեան վերաբերող մարդոյն դլուխը, այդ է ինդիրն։ Այդ դլուխ լի է օդտաւէտ առակներով։ Զայնս հատունցնելու եւ օդտակար ընելու համար՝ դործածեցէք ինչ որ ամենէն լաւագիտակցութիւն և ինչ որ ամենէն աւելի նպաստաւորն է առաքինութեան։

Մարդկային ազգին մէջ երկար ապրելու փափաքը ընդհանուր է, իսկ կեանքը երջանիկ ընող առաքինութեանց վրայ խորհողներ հազուագիւտ են։

Եթէ կեանքերնիս չենուաճքի մը նմանցնենք, նորա հիմն է պատանեկութիւնն։ Ուստի լաւ չենք մը լաւ հիման մը վրայ միայն կրնայ կառուցուիլ։

Այն ամեն բաներ որոց համար մարդիկ կը ծախեն իւրանց պատիւ, իւրանց ճշմարտութիւն, իւրանց մարքսութիւն և իւրանց հաւատարմութիւն, ի փոչի պիտի դառնան։

ԵՐԳ ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԻԼՏՈՆ

Ապերասան տիրէր ձլմեռն՝ երբ 'ի մըրա-
ռան մըրափէր
Խեղճ աղխաին պարզ ցնցոտեօք, մանուկն
երկնից լուսաբեր,
Բնոյթ համայն ակնածելով բոլած էր զիւր
պատմուճան,
Ի գուր, զոգջես, խանդաղատեալ ընդ
մերկ իւր Տէրն անօճան.
Չէր եղանակ այն հրճուելոյ ընդ շող ճա-
ճանչս արեգին
Եւ ոչ 'ի լուր արեանաներկ մրնալ զինուց
շառաչիւն.
Բոսոր դաշտէն ցիզակ վանան եղան իս-
կոյն տարագիր,
Եւ մերկացան զարեան բլրներ մարտի սայ-
լեր զինակիր:
'Ի կուռ վառեալ զօրաց այլ եւս փողն
հրաւէր ոչ կարդար,
Խաղաղութեան հասած էր զի իշխանն
հրզօր եւ արդար:
Լուռ էր գիշերն, լուսոյ յորժամ խոնար-
հեցաւ բազուռ,
Հասատելու իշխանութեան անյաղթ ա-
բդուն փառաւոր.
Հողմուկն ճորոգ եռանգով՝ ջուրց համբոյր
տային երեսին
Զոր երբեմն 'ի հայելի էր փոխարկած
ձեկ լուսին.
Գետակ, վրտակ, խոխոջելով սուրսուրա-
լով ովկեանին
Հրծծել յալիս՝ ճոր աւետիս ուրախութեան
կը տանին,
Ակընկառոյց այս ճոր տեսլեան՝ եւ զմայլ-
մանց մէջ 'ի հեղձ,
Զկայ առին կապուտագեղ 'ի խորանին
բոյլ ասեղց.
Եւ շողացին, շողշողացին, շողերն իր-
եանց լուսազօծ,
Մանկան եւեր վերոյ տեղւոյն կարկըրե-
լով հոծ 'ի հոծ:
Թ'եւ Արուսեակ կը հուչակէր զվառ գա-
լուստն Հրսկային,
Նոխա անդրէն վերեւ մանկան անյագա-
բար շողային.
Բայց հուսկ ուրեմն, գիշերային փախըս-
տական այն խաւար՝
Չերկին, զերկիր արեգական բողեց կա-
մաւ 'ի յաւար,
Բոցաճրան սակայն արփին, սանձեց
զարշաւ իւր շհեշտ,
Իւր շողերով ոչ իշխելով լուսաւորել զլոյս
տիւ.
Երկնածրնուն լուսով համակ աշխարհ
համայն ողողուն,
Արեգական չէր եւս կարօտ ճառագայթից
շողշողուն.
Առ ամօթոյն զոսկի գլլուխն լերանց հետ
սա պահէր,
Չի հան զիւրեան վառ Արեւուն տեսաւ
գլլուխն լուսահեր:

Վերայ դաշտին՝ ուրախ զուարթ խմբակ
նուվուաց սիրային
Արկանելով բանըս ի մէջ, առջալուսոյն
տենջային.
Ինր լրուրեան մերթ խրգելով եւ զբղ-
բայն, ոյց սրինգ
Կալեկոծէր զջինջ այեր. եւ հրնչէին սէգ
լերինք.
Որպէս իւրեանց խօսակցութեանց՝ սէր
կամ ոչխար, նիւթ եւեթ
Մատակարէր երգոցն ճաեւ, զոր ախորժէր
Պան յաւէտ.
Եւ ի յերկնուստ ձայներ յանկարծ՝ զնիրս
նոցա եւ զուրուզ
Գրաւեցին հոգեհրմայ մեղեդմանուշ մեղ-
մանուշ,
Զորոյ հրման՝ մանկանացուին ոչ երգե-
ցին լեզուներ,
Որում հանգոյն անբերաբէն դաշնակն՝
հմայք ոչ ունէր.
Հովուաց սրնգին աղօս ձայնին՝ զինչ
կապուտէն արձագանգ,
Պարարելու զսիրս մարդկան հնչին դաշ-
նակք երկնավանկ.
Չերկնադաշնակ զայս եղանակ կորուսե-
լոյ առ անին՝
Հազար եւ մի արձագանգներ երկնից հրն-
չին 'ի սրտին:
Եւ բրնութիւն լուաւ յորժամ դաշնակու-
թեանց զայս հոսան,

Յոր ամպերու գաւառն ողջոյն դղրդեցաւ
'ի սասան—
Հասու զոլով թէ կէս առնոյր իշխանու-
թիւն իւր պայման,
Կայր ժամ՝ 'ի ժամ ականատես զոլ իւր
գահուն խայխայման.
Բայխայեցաւ, եւ պարտեցաւ նա գլխիկոր,
արդարեւ,
Զի նուագ Սիրոյ զերկին 'դերկիր սերտիւ
յօդեց ակներեւ:
Եւ նուսկ ուրեմն շրջանաձեւ մի լու-
սազուսն երկնավառ,
Պրնեց զդէմս սեւ գիշերին, վարատելով
զխաւար.
Երբեմն յասիս եւ սաղաւարտս արկեալ
զգլխով Բէռովբէֆ,
Եւ ատրաճէկ զինեալ սուսերբ լուսապայ-
ծառ Սերովբէֆ,
Եկին ի տես բընաւորու դաշնակութեամբ,
սքանչագին
Երգս նիւսելով՝ այն ինչ ծնեալ երկնից
գահուն ժառանգին.
Յայն վայր ընդին — ոտպէս ասեն — հան-
գոյն նուագ՝ չեն կերտեր
Մատուռ ճարտար մահկանացուին, առ ի
դիւթել զարտեր,
Բայց միայն յորժամ ճարտարապետն արար-
չութեան Հայր Որ էն,
Զողջոյն տիեզր շնորհ ձայնին էած ի գոյ
յոչ գոյէն,
Եւ զայս աշխարհ՝ յանհնազանդութիւն արկ
զինչ հիւրէ իմն ումպէտ,
Սահման արկեալ ընդ ջուրս երկնից եւ ընդ
երկրին՝ անջրպետ,
Ընդ դաշն կապար կապուտակին զերդ շա-
մանդաղ եւ սրփռեց
Զոյս կաճառս արեզականց ու լուսնեկաց
եւ աստեղց,
Անդէն յայնժամ սկիզբն առին առաւօ-
տեան լոյս որդիք,
Քաղցր ի դաշնակ եղանակել էին հանոյ
մեղեդիք:
Բիւրեղափայլ հնապա գունտեր, առ մի
նուագ եւ անդրէն,
Ի նուագել զնոյն օրհներգ՝ արիք երկնից
ի խորէն.
Ձեր յուզեսցին ոսկի բրնարք երգոց յանոյշ
յամանակ,
Երկնից դաշնակն ի խոր հիմանց եւ նրն-
չեսցէ մ'եղանակ.
Ինքնապատիկ զուգադաշնակ սուրբ եղա-
նակիք ձեր ձայնիւն՝
Օրհներգաբան հրեշտակաց ի խնդութիւն
բոլ խառնիւն.
Թէ այս դիւրիչ դաշնակիք առ մեզ շա-
րունակիւն անդադար,
Ընկերկեսցի ժամանակրն յոսկեղեղիկն
ի պերճ դար.
Ապականիչ եւ մեղք, համայն արբանեկօք
իւր հանդերձ՝
Մեծադղորդ՝ անդնդային գլեսցին ի ծով
ալեհերձ,
Դժոխոց եւ իսկ չարչարանաց վիխարա-
կերս ապարանիք,
Երջանկութեան վերածեսցին իրնագաւառս
լուսերանգ:

Մնացածը յաջորդ թուով

ԵՐԿՐԱԴՆՏԻՍ ԿԱՋՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԿԵԱՆՔԻՆ ԴԵՐՆ

*Երբ որ կը նայիմք երկրիս մակերե-
ւոյթին, ժայռերու և հողի տհազին խա-
ւերուն, ի սկզբան հակամէտ չեմք ի նկատ
առնելու զայն կարեւոր դեր զոր կեանքն,
իր այլեւայլ ձեւերով, կատարած է աշ-
խարհի այժմեան տեսանելի մասին կազ-
մութեան մէջ: Կեանքը՝ երկրիս պարտ-
տական է իւր գոյութեան համար, և
երկրիս ներկայ ձևն ալ իր արդի ձևին
համար շատ մեծ պարտական է կենաց:
Սոքա ի միմեանց կախում ունին և ունե-
ցած են.*

*Երկինքէն անձրև կիջնէ, երբեմն կը
ծափի կաւի՝ և երբեմն փտող բուսական
նիւթոց վրայ, բայց երկու պարագային
մէջ ալ վերջապէս կը մխուի երկրիս
խորերն և համբոյր մը կը գոնէ կրկին
դառնալ ի ծով: Երբ կիջնէ հողին վրայ
շատ մոքր զօրութիւն ունի լուծանելու,*

բայց երբ կը խորասուզի կը լցուի կազերով: Յայնժամ ամենէն անզուժանելի գոյացութիւնք իսկ չեն կարող ընդդիմանալ իր զօրութեան, և ուստի կը լուծանուին և կը մտնեն անոր մէջ: Լցեալ այլ և այլ կազերով կը լուծանէ կրային բնածխատ, որ կը գործածուի շինելու համար ծովային խեցիներ, աղ՝ ծովու համար եւ ուրիշ գոյութիւններ որք կարեւոր են ծովային տնկոց գոյութեան համար: Ծովային բոյսեր, որք արմատ չունին իրենց գոյութեան համար, պէտք եղած տարրերն հարկաւորեալ են ուղղակի առնուլ զանոնք շրջապատող ջուրերէն: Ժահին, Մանիշ, Կալիոն, ոսկի, արծաթ, ամենեքին պէտք է պատրաստ լինին այդ բուսականաց համար ի հարկին, եւ այսպէս սոքա իրենց գոյութիւնն պարտական են ածխային ծծու կազին: Միեւնոյն կերպիւ բուստեր և ուրիշ կրային կազմութիւններ ուղղակի կախում ունին կազերով լցեալ ջուրց այս յատկութենէն:

Ջուրը, անցնելով կրաքարի ժայռին մէջէն, կը լուծանէ կրային բնածխատը կը տանի զայն արեւադարձային ջրոց մէջ գտնուած բուստային պողիպողին, որ զայն կը իւրացնէ, և երբ կը մեռնի այդ արարած յանժամ կոհակներն կը մաշեցընեն և մասամբ մը դարձեալ կը վերլուծանեն: Մնացածն կը դիզուի ծովեզրի վրայ, ուր կը լինին կարծր բուստային ապառաժ: Այս է ածխային ծծու անուանեալ կազին շրջանը, և այսպէս է որ կը կազմուին բուստային ժայռերն, կրաքարերն և մարմարիոններ: Նոյնպէս կը կազմուի նաև կաւիճն: Այլևայլ պատճառներ կրնան միանալ տարբաղադրելու համար զայս կրային ապառաժներ, և այսպէս ազատ արձակեալ կազն կօգնէ ուրիշ շրջանի մը մէջ:

Կեանքը արեգակէն կախում ունի գոյութեան համար, եւ ամեն կեանք կամ ուղղակի և կամ անուղղակի կերպիւ շինուած է արեգակէն եկած զօրութեամբ: Այս զօրութեան մի մասն՝ կրնայ եկած լինել այսօր, ուրիշ մէկ մասն դարեր յառաջ, բայց փոյթ չէ՝ երբ եկած լինի, արեգակնային զօրութիւնն է այն: Մեր կերած եղան կամ ոչխարի միսն, մեր խըմած ջուրն կուտան պարզապէս զայն Յազուն ջերմութիւն զոր ընդունած են արեգակէն, եւ ահա այս ջերմութիւնն է որ կը շինէ մեր կենսական դրութիւնն, և կը հայթայթէ մեզ զօրութիւն: Ուրիշ խօսքով, մեք պարզապէս կը գործածեմք ամբարեալ արեգակնային լոյս: Երբ տունկ մը ապրելէ կը դադրի, անոր մէջ կը մնայ դեռ չգործածուած ջերմութիւն որ մասամբ մը կը գործածուի փըտութեան առեն՝ եթէ տունկը ակօսի փըտիլ: Եթէ տունկը միայն մասամբ իւիք փտի, կունենանք դեռ անոր մէջ ամբարեալ մաս մը արեգական լոյս կամ ջերմութիւն ապագայի մէջ գործածուելու համար: Աւոր իբր օրինակ կրնամք յառաջ բերել հանքածուխը: Անցեալ դարերու մէջ, Թերեւս միլիոնաւոր տարիներ յառաջ, արեգակնային ջերմութիւնն կը Յափուէր անամբ երկինքէ մը ծառոց անթաւ և շքեղաշուք անտառներու վրայ, որք կապրէին և կը մեռնէին ճիշդ մեր աւուրց ծառոց նման, բայց որովհետեւ սոքա իննական խոնաւ տեղեաց վրայ միայն մասամբ մը դուրս տուին իրենց արեգակնային ջերմութիւնն: Թեւոյ սոքա Յաղուեցան և վերջապէս փոխակերպուելով՝ եղան կարծր հանքեղէն: Այսպէս բնութեան մէկ իմաստուն նախապատրաստութեամբն՝ ունիմք այժմ հանքածուխի անհուն դաշտեր, երկար ժամանակէ ի վեր ամբարեալ արեգական լոյս, պատրաստ առ ի պէտս, և այժմ մարդ կը գործածէ ածխոյ այս զանգուածներն և կատիպէ զանոնք որ յանձնեն իրեն զայն արեգակնային լոյս զոր

անթիւ դարերու մէջ խնամով ամբարած են:

Կան ուրիշ եղանակներ ալ որոցմով կը կուտակուի բուսական նիւթ կազմելու երկրիս մակերեւոյթին մասերն: Սառնապանաց շրջանի վերջերն Ամերիկայի հիւսիս — արեւելեան կողման վրայ կային անթիւ փոքր ու ծանծաղ լիճեր: Երբոր ձեան ու սառոյցի զանգուածներն սկսան աստիճան առ աստիճան վերնալ՝ այս լիճեր լցուեցան վճիտ ու ցրտին ջրով, բայց Ջ ջուրը եւ Ջ շրջակայ երկիրն գրեթէ բոլորովին զուրկ էին կեանքէ: Հարաւային հողմունք շուտով բերին տնկոց սերմեր, յայնժամ եկան նաև կենդանիք: Ջուրը սկսաւ լցուիլ կեանքով և յատակին վրայ սկսաւ կազմուիլ խաւանիստ. յետոյ սպնգանման մամուռն արմատացաւ այս լճաց եզերաց վրայ, և, ըստ իւր սովորութեան, սկսաւ աճիլ և տարածուիլ նոցա մակերեւոյթի վրայ, տարածուած ատեն անոնց յատակին վրայ Ջափելով խաւանիստ: Սոքա տարուէ տարի այսպէս շարունակ աճեցան և հետզհետէ լցուցին լիճերն, մինչեւ որ, դարեր անցնելէ յետոյ, լճերն փոխարկուեցան բուսական կոչուած ճախիններու: Այս տեսակ ճախիններ մինչեւ այս օրերս կազմուելու վրայ են: Այս ճախիններու մէջ լցուած մամուռք կրնան գործածուիլ իբր վառելի նիւթ, և հաւանական է Ջ ոտքս պիտի գործածուին իբր հանքային ածուխ՝ երբ այս վերջինն սպառի:

Մամռային խաւերն կը կազմուին՝ երբ փոխալ նիւթն վար կը Ջափուի ջրոյն մակերեւոյթէն, բայց աղային կոչուած ճախիններն ալ կը կազմուին սառ հակառակ կերպովն: Սոցա մէջ տունկերն կը բուսանին յատակէն, մինչդեռ միւսք կը կազմուին վերէն Ջափուելով: Մէկ կամ ուրիշ պատճառաւ մը, հողմերէն կամ յորձանքներէն, պատսպարեալ խորշի մը մէջ աւազի Ջումբ մը կը կազմուի: Մինչ կանցնի ժամանակն այդ խորշ հետզհետէ առաւել կը ծանծաղնայ, և կազմեալ մակերեւոյթն կը նախանայ կենդանական և բուսական փոխալ նիւթերով: Եւ երբոր նոր ցամաքը ջրոյ ներքեւէն բուսական բարձրանայ կանաչ բան մը կսկսի աճիլ անոր բարձրագոյն մասին վրայ: Սա է օձաձուկն կոչուած խոտն: Մէն մի տարւոյ մէջ խոտը կը փտի, մինչեւ որ կը կազմուի դալարի հողակոշտ մը որ կը տարածի քանի որ բարձրանայ Ջումբը, մինչեւ որ գագաթը բոլորովին կը ծածկուի փոխալ վիճակի մէջ եղող բուսական նիւթոյ հարուստ խաւով մը: Ցայնժամ կը բուսնի աղային կամ ճախնային կոչեցեալ խոտը, և քիչ առեն էն այն քան կը բարձրացնեն Ջումբը՝ որ միայն բարձրագոյն մակընթացութիւնք իրենց ջուրերն կրնան հասցնել այն Ջումբին վրայ որ քանի մը դար յառաջ բոլորովին ջրով ծածկեալ աւազի Ջումբ մ'էր: Այս կազմութիւն իր ամեն աստիճաններուն մէջ կրնայ տեսնուիլ այժմ: Ատլանտեանի եզերաց վրայ այս կերպիւ կազմեալ ընդարձակ ցամաքներ կը տարածուին:

Սոքա են երկրիս խաւերէն մէկ քանին որք կազմեալ են զլխաւորաբար կեանքի միջոցաւ: Կան շատ ուրիշ նուազ կարեւորներ ալ, բայց այս յիշուած մէկ քանիներն լաւագոյնս կը բացատրեն փոխադարձ ներգործութեանց սկզբունքը: Երբ կը մտածեմք ատոր վրայ, կը հիանամք այն կարեւորութեան վրայ զոր կեանքն ունի երկրագնտիս նկատմամբ: Առանց անոր ազդեցութեանն ժայռից և հողի ինչ անբերրի զանգուած մը պիտի ունենայինք իբր մեր բնակավայրն: Կեանքն ձեւակերպեց ցամաքներն, գծեց լերանց շրջագիծերն և հեշտին ըրաւ կեանքն:

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ

(Շարունակութիւն, Տես թիւ 109)

Որոշեց կործանել զայն — միանգամ ընդմիշտ զարհուրելի օրինակ մը տալու համար իր դէմ եղած ապստամբութեան հետեւանաց նկատմամբ։ Մտածեց թէ թշնամիոյ մը վրայ տարուած տվզորական յաղթութիւնն մը չէր սա։ Ցունական սեռութիւնը — ընդ որս եւ Թերէ — անդամ մը հանդիսաւորապէս նման յանձնած էին իշխանութիւն մը ընդ դէմ որոյ այժմ թեւացիք ապստամբեր էին։ Սոքա դաւաճան էին, ուրեմն, յաչս իւր, ոչ սոսկական թշնամի, եւ որոշեց որ կատարեալ կործանումն լինի նոցա ապատուհասն։

Բայց այս ահեղի որոշումն ի գործ դնած ատեն, այնպիսի խոհեմ եւ ըզգուշաւոր կերպիւ գործեց որ չատ նուազեցուց զայն դրդուում եւ յուսում որ յառաջ սիրոյ դար եթէ այլազգ գործած լինէր։ Եւ գործն իւր բարոյական արդիւնքն ունեցաւ լիապէս՝ իբր արդար ատժոյ գործ եւ ոչ թէ իբր ցասմնալի վրիժառութեան գործ, ըստ դաղափարոյ այն աւուրց։ Նախ եւ առաջ արձակեց բոլոր գահանայներն։ Ցետոյ, ժողովրդեան մնացած մասին նկատմամբ, զգուշաւոր զանազանութիւն մը դրաւ ապստամբութեան նպաստաւոր եղողներուն եւ իրեն հաւատարիմ մնացողներուն միջեւ։ Վերջինք թոյլատուութիւն ստացան մեկնիլ ապահովաբար։ Եւ եթէ հաստատուէր թէ ընտանիքի մը մէկ անհատն Մակեդոնացւոց կողմն բռնած էր, հաւատարմութեան այդ եղական դէպքն միւս անդամոց դաւաճանութենէն աւելի ծանր կը կշռէր, եւ ողջոյն ընտանիքն կազատուէր։

Եւ այս որոշումներն ի գործ դնելու համար սահմանուած պաշտօնեայք զայնս մեկնելու եւ գործադրելու մէջ ազնուաբար կը վարուէին, որպէս զի որչափ հնար էր չաներն ապստամբէին։ Պինտարոս բանտապետին սերունդը եւ բոլոր ազգականք, ամենեքին ներողութիւն գտան, որ կողմն ալ որ բռնած լինէին կառոյն մէջ։ Ձշմարտութիւնն այս էր որ Ալեքսանդր թէպէտ իւր նրբատեսութեամբ կրնար տեսնել թէ պարագայներն այնպիսի էին որ պիւր դիրք գրաւելու համար բարոյական մեծ ազդեցութիւն մը պիտի ստանար մեծ խստութեան գործով մը, նոյն ատենն կը կառավարուէր այնքան բազում ազնիւ զգացմամբք, որք գինքն վրիժառութեան եւ ցասման տվզորական գրգռումներէն վեր կը բաձրացնէին, եւ ամեն բաղձանք ունէր որ հնարաւոր եղածին չափ թեթեւ եւ սահմանափակ լինի տառապանքն։ Անտարակոյս ունէր նաեւ բնազդական զգացում մը թէ այդ քաղաքի վրայ թափուելու այսքան ահռելի պատժոյ մը բարոյական արդիւնքն չատ աւելի մեծ պիտի լինէր ներողամտութեամբ, ազնուասրտութեամբ եւ իրեն բարեկամ մնացողներուն ապահովութեան եւ պաշտպանութեան համար մեծ լանջամ ցոյց տրուելով։

Բոլոր այս բացառութիւններն կատարուելէն եւ ազնիւ վերաբերող ամեն անձինք ազատ արձակուելէն յետոյ, մնացած բոլոր բնակիչք վաճառուեցան իբր գերի. եւ յետոյ քաղաքն ամբողջովին եւ կատարեալապէս մատնուեցաւ ի կործանումն։ Վաճառուողներուն թիւն էր իբր երեսուն հազար, եւ վեց հազար ալ ըսպանուած էին քաղաքին առման առեն։ Այսպէս Թերէ աւերակ եւ ամայութիւն եղաւ, եւ այնպէս մնաց քան տարի՝ իբր յիշատակ Ալեքսանդրի զարհուրելի զօրութեան եւ վճռոյն։

Թերէի կործանման ազդեցութիւնն Ցունաստանի ուրիշ քաղաքաց եւ սեռութեանց վրայ ակնկալուածին պէս եղաւ։ Որատալից չանթի մը նման հասաւ անոնց վրայ։ Թէպէտ Թերէ էր այն միակ քաղաքն որ յայտնապէս ապստամբած էր, չատ ուրիշ տեղեր ալ ապստամբութեան զօրաւոր նշաններ կային։ Դեմոսթենէս, որ լռին էր մինչ Ալեքսանդր ներկայ էր ի Ցոյնս, նորա առաջին այցի միջոցին, դարմանալ սկսած էր չանալ ընդդիմու-

թիւն զարթուցանելու Մակեդոնական գերիշխանութեան դէմ, եւ համախմբելու եւ ի գործ մղելու զայն ազգեցութիւնները որք թշնամական էին Ալէքսանդրի։ Նա ըսած էր իւր ճառերուն մէջ թէ Ալէքսանդր տղայ մ'էր սոսկ, եւ թէ ամօթ էր Աթէնքի, Սպարտայի եւ Թեբէի նման քաղաքաց անոր իշխանութեան ներքեւ մնալ։ Ալէքսանդր լսեր էր այս բաները, եւ երբ կուգար դէպ ի Յունաստան Թերմոպիլէի անցքէն, Թեբէի կործանումէն յառաջ, ըսաւ, «կըսեն թէ տղայ եմ ես. կ'ուզամ անոնց ապրվեցնել թէ մարդ եմ։»

Ապրվեցուց անոնց թէ մարդ էր։ Իւր անակընկալ երեւումն, երբ կը կարծէին թէ հիւսիսի անծանօթ սահմանաց լերանց եւ ամայութեանց մէջ արգիլուած է, իւր անմիջական պաշարումն, յարձակումն, քաղաքին ճակատագրին նկատմամբ իւր անխռով որոշումն եւ այն ծանր, զգուշաւոր, ընտրողական, բայց անողոքելի կորովն որով ի գործ դրաւ զիւր որոշում, այս ամէն արագապէս յաջորդելով միմեանց, բոլոր Յունաստանի ժողովրդոց մտաց վրայ տպաւորեցին սա համոզումն թէ այն անձ որոյ հետ գործ ունէին տղայ չէր բնաւորութեամբ, ինչ որ ալ լինէր իւր տարիք։

Ալէքսանդրի իշխանութեան դէմ ապստամբութեան բոլոր նշաններն անմիջապէս անհետացան։

Եւ այս արգիւնք յառաջ եկած չէր միայն զարհուրանքէն որ ներշնչուեցաւ Թեբէի կրած պատուհասէն։ Ողջոյն Յունաստան համակուեցաւ նոր զմայլմամբ Ալէքսանդրի բնաւորութեան վրայ՝ երբ ականատես եղաւ այս դիպաց, յորս իւր խիզախ կորով, իւր անխռով եւ հանդարտ որոշում, իւր ներողամտութիւն, իւր վեհանձնութիւն, եւ իւր հաւատարմութիւն առ բարեկամս իւր, ամենեքին այնքան ակն յանգիման կերեւէին։

Քահանայից ցոյց տուած իւր ներողութիւնն զամեն կրօնի բարեկամներն իւր կողմն բերաւ։ Նոյն միջամտութիւն ի նպաստ բանաստեղծին ընտանեաց եւ նորա սերնդեան ուղղակի ազդեց ամբողջ երկրին մէն մի բանաստեղծի, առեղնաբանի, պատմաբանի եւ փիլիսոփայի սրտին, եւ իւր բարեկամներն ըրաւ դպրութեան բոլոր սիրահարներն, նաեւ իւր վեհանձնութիւնը զոր ի ցոյց բերաւ ապրեցնելով թէ իւր մի եզական բարեկամն ընտանիքի մը մէջ՝ սիրոյ փրկեր զայդ ընտանիք, վոխանակ հրամայելու, որպէս սիրոյ ընէր առաւել կարճատես յաղթական մը, որ եզական թշնամի մը ի դատապարտութիւն մատնէ զողջոյն ընտանիքն, անշուշտ եբախտագիտութեան եւ յարգանաց զօրաւոր զգացում մը զարթուցին բոլոր անոնց սրտին մէջ որք կարող էին դնահատել զհաւատարմութիւն առ բարեկամս եւ զհոգւոյ վեհանձնութիւն։ Այսպէս՝ երբ Թեբէի կործանման եւ անոր բնակչաց մեծ մասին իբր դերի վաճառման լուրն տարածեցաւ ընդ հանայն երկիրն՝ սորա արդիւնքն եղաւ ժողովրդեան ոտաւար մեծամասնութեան զմայլումն Ալէքսանդրի բնաւորութեան վրայ եւ վստահութիւն նորա արտասովոր կարողութեանց վրայ, այնպէս որ աննշան փոքրամասնութիւն մը մնաց միայն հակամէտ՝ պատուհասեալ ազատարձաց կոչմն բանելու, եւ կամ քաղաքին կործանման վրէժն խնդրելու։

Ալէքսանդր յառաջ խաղաց Թեբէէ դէպի հարաւ։ Այլ եւ այլ քաղաքներէ պատգամաւորութիւնք գրկուեցան նմա, շնորհաւորելով զինքն իւր յաղթութեանց համար, եւ խոստանալով իրենց աջակցութիւնն նորա վաստին համար։ Իւր ազդեցութիւն եւ գերիշխանութիւն անդրդուելի կերպիւ հաստատուած կը թուէր Յունաց երկրին մէջ, եւ յարմար ժամանակին վերադարձաւ ի Մակեդոնիա, եւ իւր մայրաքաղաքին մէջ տօնախմբեց իւր իշխանութեան հաստատումը կերպ կերպ խաղերով, հանդէսներով, լուսավառութիւններով եւ կարի ճոխ եւ վառոտանդ զհերով առ դիս։ Այժմ պատրաստ էր դարձնել զիւր ուշադրութիւն յԱսիա արշաւելու ծրագրին որ երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած էր։

Շարունակելի

ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՔԱՐԸ

«Մեկուսի ըրէք քարն»
Ղուկասոս

(Տրամախօսութիւն)

ԹՂԹԱԿՑԻՆ. 1886ի մէջ չատ խօսուեցաւ, բարեկամ, Ղազարոսի Քարին վրայ, հին տարին անցաւ, նոր տարին յայտնուեցաւ, խեղճ Ղազարոսի հին քարին վրայ նոր քար մի ալ դրուեցաւ: Շատ հառաչանք լսեց այդ բարեբաղդ քարը, չա՜տ հեծկլտանք, մեռեալ ծովու ջերմ կաթիլներ թաւալեցան մեռեալ Ղազարոսի եւ կենդանի քարին վրայ· հէդ Ղազարէ, ինչ սրտագրաւ դատաստանականներ լսեց, ինչ ողբական հրաւէր, մինչեւ աղաղակել քարին հանդոյն Ագրիպպասի «փոքր միւս եւս՝ եւ ալս համոզէիր Քրիստոնեայ ըլլալու»· իսկ Ղազարոս դեռ անմռունչ և անչշունչ քարին ներքեւ կը մնայ, անտարբեր բոլորովին այդ բողոքական հրաւիրանաց:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ· Ներեցէք, Պար, Թղթակից, Թուի ինձ Թէ Ղազարոս այդ պարագային մէջ իւր սատանքին բուռն աղերսին յագուրդ տալու համար Մեծատան պալատին դրան առջեւ կը դանուի մի քանի ինքնակոչ մաերիմներով որք խալոկրատի աչակերտաց — Դու խմա բժիշկներու — դերը կը կատարեն, իրենց բերաններէն ճեան պէս ճերմակ ատղաններ դնելով Նորա կեղտերուն եւ վիրաց, Մեծատունէն կազդուրիչ հիւրընկալութիւն մի ընդունելէ առք յուսամ կը վերադառնայ· Դամբանախօսներ իրենց կիսկերոնեան ճառերն եւ փսիկասիրա կանայք իրենց քնքոյշ հծկլտանքը եւ աչաց արտասուքը այն առենուան Թող պահեն· չեմ կարծեր Թէ Ղազարոս կը մնայ ազգային մէջ ի դերեզմանի:

Թ· Եղիայի ծաղրը դարձաւ այդ Պար· ընթերցող· պի՝ մինչ Յիսուս «Սրբ, Ղազարէ, արտաքս»ի կենսական հրաւէրը կընէր Մարթայի եղբօր Ղազարոսին, աղքատ Ղազարոսն արդէն հանդչած էր Հայր Աբրահամայ գոգը, ըստ որում չեմ կրնար քաջիճաղս բռնել ձեր այն յոյսին վրայ, որով կը յուսայք ղՂազարոս յարուցեալ տեսնել ազգային մէջ, եւ ոչ ներկային, ապա եւ ոչ հիմա· փեղիքսի տրամադրութիւն է այդ որոյ աղէտ է հետեւանք· ես կուզեմ այսօր տեսնել այն մեծ հրաշագործութիւնը, զոր դուք կը յուսայք տեսնել վաղը· ես կուզեմ ներկային մէջ տեսնել ղՂազարոս յարուցեալ զոր դուք կը յուսայք տեսնել ազգային մէջ· ազգային վրայ յուսալ Սպանիական դղեակներ կառուցանել է օդոյն մէջ, մանաւանդ այնպիսեայ համար, որք չեն գիտեր ներկային օգուտ քաղել:

Ը· Շատ լիտակ· բայց իմ խօսք տարբեր էր վոքր մի փեղիքսի տրամադրութենէ· հոն, հանդիպակաց բլրոյն վերայ քանի տարիէ ի վեր կը քնանան Ղազարոսներու կառաւ մի· երբեմն հոն կելնեմ պատոյի համար — ո՛չ Թէ ձեզ պէս յարուցեալ Ղազարոս մի տեսնելու խոլ պատրանօք եւ խախուսիկ յուսով —, սակայն ցարդ չեմ տեսած գերեզմանն մի բաց, մանաւանդ պի մարդիկ անճռռնի վէմերով կամրակնդեն զգերեզմանն, պի մի դուցէ Ղազարոս մի յարութիւն առնէ տարաժամ· Քահանայք եւ երեցք իսկ կասկարեն այդ Ղազարոսներու քարուտ քաղաքի քաղաքացիներն ըլլալ մինչեւ ցկող հրեշտակին· անտեղի՞ է, ուրեմն, երբ ես խորհիմ Թէ նոքա պիտի յառնեն մի հեռաւոր ապագայի մէջ:

Թ· Զը հասկցա՛ք, ուրեմն, իմ Ղազարոս· այդ բլրոյն Ղազարոսներն, այո՛, պարտին մնալ իրենց խչտեակներուն մէջ մինչեւ հրեշտակին փողը· սակայն կան Ղազարոսներ, բարոյական Ղազարոսներ, կենդանութեան գեղանի դիմակին ներքեւ, որք, սակայն, դիակներ են անմրմունջ, որք սակայն մուժեաններ եւ կենդանութեան կեղծ ու պատիր զուարճանքն զուարճալ· կը ընչեն, կը ծիծաղին, կը խօսին եւ կը քայլեն, կապրին, ո՛հ, եւ են մեռեալ, երբ կը դիտեմք զայնս Աբգոսի աչերով· այս կենդանի մեռելոց կանոարկեմ ես երբ կըսեմ Ղազարոս,

ոյք Հրեշտակին վողոյն սպասելու չէին յարուԹիւն առնելու համար, աւա՛զ. ՄարԹային եղբայրը այնպէս ըրաւ։

Ը. Բեթանիացին չսպասեց արդարեւ Հրեշտակին վողոյն. սակայն քան զնա առաւել գեղանուագ մի չեփոր էր այն՝ որ հրաւէր կարդաց նմա «Արի՛, Ղազարէ արտաքս»ի խրախուսական եւ կենաւէտ բարբառով. կը հաւարիմ, բարեկամ, Թէ այդ քո իբրեւ կենդանի Ղազարոսնեռու դիակին վերեւ պիտի հնչէ նոյն բարբառ գերերկրային։

Թ. Երբէք չեմ տարակուսիր յայդմ. սակայն Նազովրեցին հարուստին ոսկեզօծ քակէն սկսեալ մինչեւ յեսին աղքատին քուրջին եւ ցնցոտեայ ներքեւ փոքրոդի մի օժանդակուԹիւն կորնէ իբրեւ նախաչափիլ այդ մեծ հրաշագործուԹեան մէջ. եւ «Արի, Ղազարէ» հրաւէրն անվիջապէս կը հետեւի այնմ։

Ը. Վա՛յ, այդ երկնային ըրուտը խեղճոյն օժանդակուԹեան կը կարօտի ըեկեալ մի անօթին վերակենդանացնելու. չեմ կարծեր...։

Թ. Ես իսկ չեմ կարծեր, Պար. ԸնԹերցող, սակայն իրողուԹիւն մի է, որում դուք իսկ կը հաւատայք յուսամ, Թէ Ղազարէի գերեզմանին վերեւ «Մեկուսի ըրէք քարն» ըսաւ մի քանի գըրգասուն կանանց Սյն՝ որ կը պատրաստուէր «Արի՛ Ղազարէն» արտասանելու, եւրոպացւոց Co-operation, գործակցուԹիւն ըսած գործելու նորոգ մեԹոտն 19 դար յառաջ երկնած եւ յղացած էր Նազովրեցին Ղազարու գերեզմանին վերեւ. զատեց գործն՝ զոր կրնային մարդիկ գործել, գործէն՝ զոր պիտի գործէր Աստուած, եւ յանձնեց զնա նոցա. յայտարարելով իմն լռելեայն Թէ գործն՝ զոր կրնայ մարդն գործել, չէ հարկ յանձնել Աստուծոյ. եւ ես միաք ունիմ խնդրել զՔիստոս յարուցանել այս մեր կենդանուոյն դիակնացեալ ղազարոսներն, սակայն կերկնչիմ դի մի դուցէ «Քարը մեկուսի ըրէք» պատասխանը տայ ինձ. եւ ես միայնակ չեմ կարող ընել զայդ, ոհ, ա՛ւր է ՄարԹային...։

Ը. Գործ ունի. կերակուր պիտի պատրաստէ. եւ բայ ատոր կանայք վախվուկ ելլալով չեն կրնար քար վերցնել. գործակցուԹեան մէջ եԹէ արտասուել լինայ անոնց բաժինն, Ղազարու քարը ծածկելու չափ կրնան Թրջել...։

Թ. Սերմ պիտի չը ցանեմք հոն. Թըրջելու հարկ չկայ. Տիկ. Սրբուհի Տիւսաբ այս օրերս կուզէ ցուցնել իւր երկու վէպերով Թէ կանայք արանց հաւասար են. էր ուրեմն քարին խնդրոյն մէջ չեն գործակից հաւասարապէս... Աբմենակը կանչեցէք, ուրեմն, խնդրեմ։

Ը. ՅանուէԹ ունի. կը ներէք, Պար. ԹղԹակից, ինքն ալ մինակ է, գործը չի կրնար ճգել եւ գալ. ուրիշ մի նայինք քարը վերցուներու համար, Աբրամը կայ, այն իսկ Գոլգոթի մէջ դասերով հեղճամըղձուկ է, ա՛ Հայկը կայ... սակայն այն ալ աղքատիկ մի ըլլալով հազիւ օրը մինչեւ իրիկուն վաղելով իր աւուր պարբէնը կրնայ հայԹայԹել. Մխիթարը եւ Վահանը կան, բայց երկու մարդով ալ քարը չը վերնայ. կան մի քանիներ իսկ, որք պատրաստ են գալու եԹէ գործակցուԹեան մէջ մեծ մեծ խոստքեր խնայ իրենց բաժինն։

Թ. Դիտեմ դեղԹաին. տեսակ մի զոհողուԹիւն կայ. այսինքն ընդհանուրին համար մանաւորին զոհել. ուրիշ տեսակ առաքինուԹիւն մի կայ, որ առհասարակ կը տիրէ մեր մէջ, անտարբերուԹիւնն է նա. մինչեւ որ այս երկու զօրուԹիւնք փոխան Ղազարու գերեզմանն տաքցնելու յանձն չառնուն, Ղազարոս ալ յարուԹիւն առնելու յանձն չառնուր։

Ը. ԱնուանարկուԹիւն կընէք վախեմ մեր ժողովուրդք չեն այնչափ անտարբեր։ Միաքս բան մի կըգայ. Բաբելոնի դրանց միայն վերայ Նեռոկրես Թագուհւոյն չերմը կար սա արձանագրով. «Մինչեւ յվերջին աստիճան աղքատուԹեան, մի՛ բանայք զգերեզմանն գանձը առնելոյ համար։» Մինչեւ յմեծն Դարեհ ոչ ոք խիղախած էր մերձենալ Նեռոկրեսի փառաւոր չերմին, գանձագիրկ ընելու զայն, անսալով անչուշտ արձանագրին պատ-

գամին։ Իսկ Դարեհ ապախտ առնելով պատգամն՝ բացաւ զդերեզմանն. եւ այս էր իր կողոպուտ, Թուղթ մի գաւաւ հոն այսպէս դրուած. «Եթէ դու ընչաքաղց եւ անարդ ագահութեան գերի չըլլայիր մեռեալ մարդոյն չիւրիմը չէիր բանար։» Դարեհ միայնակ գլորեց Նեռակրիսի քարը, սակայն ի վարձ իւր ծանրաւտաղուտ աշխատութեան՝ այդ եւերալից արձանագիրն ընդունեց։ Մեր ժողովուրդք Ղազարոսի քարը մեկուսի կառնուն, չեն անտարբեր, սակայն կերկնչին զի մի գուցէ Դարեհի բաղդին ենթարկին։

Թ. Զարմանք. մի այլ պատմութիւն հանգուանատիպ. Եգիպտոսի փարաւոններէ միոյն Թագուհւոյն մումիային բոյին։ Թագուհւոյն աջին մէջ գտան մի ծալիկ անթառամ կանաչ եւ կայտառ, իրրեւ այն թէ նոր քաղուած լինէր ցօղունէն, կամ զգեստ՝ իրրեւ Թագուհւոյն մարմինն։ Թօչնեցուցին զայն ծալիկ գեղեցիկ՝ իսկ երբ ջուրը դրին անդրէն ստացաւ իւր վաղեմի գեղն եւ կանաչութիւն. այս փարձն չարունակեցին 999 անգամ, եւ այդ ծալիկն 999 անգամ մեռաւ եւ ողջացաւ, «Յարութեան ծալիկ» կոչեցին զայն ծալիկ, որպէս եւ պատկան է։ Ա.ինոքիկ որք միանգամ հրաւիրեալ են Ղազարու գերեզմանն բանալ, չունի՞ կը կարծես, բարեկամ, առաւել. պատճառներ յուսալ՝ գտնելու ի նմա «Յարութեան անթառամ ծալիկն» քան Նեռակրիսի չիւրիմին անգօնական արձանագիրն. աւա՛ղ, սակայն, հակապատկերներու եւ պատրանաց աշխարհ է այս, մարդիկ այսպէս կը պատրեն զանձինս, եւ հէգ Ղազարոսը կը քաշէ գերեզմանի ցրտութիւնը, մշուշը եւ մեռյլը...

Ը. Արքիմիդէս, Սիրակուսացի անուանի երկրաչափը «Տուէք ինձ, կըսէր, յենարան մի, կէտ մի արտաքոյ երկրագունային, եւ ես ի վեր բառնամ զայն իմ լծակաւս։» Ի՞նչ ընենք, բարեկամ, եթէ Արքիմիդէսի դարուն մէջ ապրէինք կը կանչէինք զայն. եթէ արտաքոյ երկրագունային յենարան մի չը գտաւ որով մարմանալ ի վեր բառնալ զայն, մեք կը ցուցնէինք նմա իւր յենարան մեր Ղազարոսին քարին շուրջ, եւ կը խնդրէինք իրմէ մեկուսի առնուլ զնա։ Արքիմիդէս մեռաւ, չգիտեմք լծակը որո՞ւ թողուց, սպառեմք, հաւանական է ապագայն մի Արքիմիդէս ծնանել մեզ համար...

Թ. Արքիմիդէսի դարն երթալ չէ հարկ. գրագետին գրիչը, բանաւորին բերիչը, մեծատունին ոսկին, աղքատին ցնցոտին. այսքիկ են, ահա, իննեւտասաներորդ դարու Արքիմիդեան լծակինեբրն. չորսն ի միասին կը կազմեն մի լծակ, ուրոյն ուրոյն գործածելով Ղազարու քարը աւելի կը ղօղի գերեզմանին մէջ. մէն մի անհատ, կին՝ թէ այր, երիտասարդ՝ թէ ալեւոր, պատանի՝ թէ չափահաս. պարտի իւր մէկին լծակն ունենալ եւ ընթանալ Ղազարու գերեզմանը, վոքրիկ զանցառութիւն մի զՂազարոս կը թողու ի գերեզմանի...

Ը. Օ՛ն, ուրեմն լծակ ի ձեռին ընթանամք Ղազարու գերեզմանը։

Թ. «Լոկ սկզբնաւորութիւնք կան» ըսաւ սակայն ականաւոր Դաղղիացի գրագիտուհի, Տիկին Տը Սթաէլ, որ երբեմն իւր գրչին ծայրովը կը վշրէ Մեծին Նաբոլէոնի սուսերը, եւ անուանի Հայ գրագէտն եւ իրաւագէտ Գր. Զիլլինկիրեան կը յարէ, թէ դաղղիացի Տիկինը մարգարէաբար Հայոց համար ըսած է այդ խօսք. այնպէս է, աւա՛ղ, մեր մէջ լոկ սկզբնաւորութիւններ կան. չատոնց առինք լծակները, սկսեցինք քարը վերցնել, եւ այնպէս ջերմութեամբ չարաչարեցինք, որ դեռ քարը իւր նախնի տեղը Ղազարու ուսերուն վրայ կը քնանայ հանգոյն ցովնանու. եւ գիտա՛ զայս բարեկամ, ընդհանրութեան՝ ամբողջ մարմնոյ մը չհաճին են, որք անդադար կը քնանան ի գերեզմանի. մասնական չահեր ամեն օր յարութիւն կառնեն աւա՛ղ, իրրեւ այն թէ ցիսուս մասնականաց համար հնչէր «Արի՛ Ղազարէ՛ի գոլոր բարբառը. ի՛նչ պատրանք...

Ը. Մի՛ յուսահատիք, Պար. Թղթակից նոր առաւոյ ուրախութիւններէն եաք կարգը Ղազարու քարին կը գայ. այն ալ կը վերցնեմք.

Թ. է՛հ, Ղազարոս արդէն վարժուած է գերեզմանի ցրտութեան, մեր ցրտութենէ ներշնչուած անդուա, Թող Հնայուրախացէք, զուարճացէք, եւ եաքը, եթէ միաբերնիդ կրնայ, քարը վերուցէք. բայց կը վախնամ Թէ Բազդաստայ «Մանէ Մանէ Թէկէլ ու Փարսին»ը կը գլուխ նաեւ Ձեր պատերուն վրայ, Թելադրութիւն մի է միայն զոր կընեմ նոր տարուայ չեմին վերայ կեցած. Տեսնենք Թէ Նոր տարին հրաժարականը կուտայ գերեզմանին Թէ ոչ. ուրախալի եւս պիտի լինէր մեզ եթէ յարութիւն առնող տարուայ հետ յարութիւն առնէր նաեւ Ղազարոսն. Տարի մի ալ ապասեմք. երթայք բարեաւ.

Ը. Մի յուսահատիք Պար. Թղթակից, հաւատայէք եւ յուսացէք:

Գ. Յ. ՄԱԼԱՐԵԱՆ

Մարսուան, Յունվար

ՄԻԱՍՏԻԱՇԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆ

Ա.ԳՂԻՈՅ ՕԻսՓՈՐԴԻ համբաւաւոր համալսարանին պատմութեան դասախօս, ԲրոՓ. Ռոլինսըն ի լոյս հանած է տետրակ մը ըններցանութեան արժանի՝ որ որում կը հառէ կարեւոր նիւթոյ մը վրայ:

Երբ մարդ կ'ուսանի հին ազգաց կրօնից պատմութիւն, ամենէն ուշագրաւ երեւոյթն կրօնի պիտի ըսնէ ընդ հանրապէս *բազմաստուածութիւն*. ընդհանրապէս կ'ըսեմ՛, զի բազմաստուածութիւնը կրօնի միակ ձեւը չէ եղած. միաստուածութիւնն եւս ունեցած է իւր դաւանողներ:

Հետազօտի մտի մը համար բնական է փափաքիլ գիտնալ թէ, սկզբնական ձեւն կրօնի բազմաստուածութի՞ւն թէ միաստուածութիւն էր: Այս հարցում ննջութեանց երկու մասեր կը պարունակէ:

Առաջին, նախ մարդ բազմաստուած եղաւ, բայց յընթացս դարուց միջոց բազուկի մնացին բազմաստուած, սակաւ եղան միաստուած:

Երկրորդն է առաջնոյն հակառակը, այսինքն, նախ մարդ եղաւ միաստուած եւ յետ ժամանակաց միջոց սակաւ մնացին միաստուած բազուկի եղան բազմաստուած:

Վերոյիշեալ երկու կարծիքներն եւս ունին իրենց պաշտպաններ որ ի հարկին ելած են եւ կ'ելնեն ի հրապարակ ցոյց տալու համար թէ, Էր կ'ընդունին զմին եւ կը մերժեն զմիւսն:

Ըստ առաջնոյ՝ մարդիկ շուտափելի կամ ուրիշ բանով, նիւթական բազմազան ձեւերով ի յայտ բերին կրօնական զգացումն որ բնածին է իւրեանց, աստուածայուցին բնական զօրութիւններ կամ նոցա արգասիքներ որ նզօր ազդեցութիւն ունեցան իւրեանց հոգեկան եւ ֆիզիկական էութեան վրայ: Բնական զօրութեանց աստուածացումն ծնունդ էր տգիտութեան եւ նախապաշարմանց որոց շարունակութիւնը տարածուց ի մարդիկ բազմաստուածեան գաղափարն, ի վերջոյ մարդիկ կամ ազգեր մտաւորապէս զարգանալով տեսան բանականութեան լուսով բազմաստուածեան գաղափարին անհեղութիւնը եւ եղան միաստուած, միջոց այլ մնացին, զի տգէտ էին, բազմաստուած:

Ըստ վերջնոյ՝ մարդիկ նախ միաստուած եղան Աստուածային յայտնութեամբ. կրօնական պետեր տգէտ ժողովրդեան հասկցնելու համար վերացեալ գաղափարներ, որպիսի էին գերագոյն էակին աստղագիտական, — բարութիւն, արդարութիւն, սէր եւն. ներկայացուցին զայնս նիւթական ձեւերով. ի սկզբան թէեւ այդ բանձրացեալ ձեւեր նկատեցան իբր նոանակ գերագոյն էակին յատկութեանց, յետ ժամանակաց մարդիկ մոռնալով այդ ձեւոց տակ ծածկեալ խորհուրդն՝ սկսան այդ ձեւոց իւրաքանչիւրն նկատել իբր աստուած:

Ո՞րն է այս տեսութեանց ճշմարիտը: ԲրոՓ. Ռոլինսըն բաւեբաղդաբար չուզեր հաստատել կամ ժխտել զմին կամ զմիւսն լոկ հայեցողութեամբ. պատմական իրողութիւններ ի մէջ կը բերէ մի քանի միոջէ, ի ննջին կ'առնու հին կրօններն, կը բացատրէ նիւթական ձեւերն եւ սոցա տակ

կ'որոնէ սկզբունքներ եւ այսպէս մանրազնին ննջուրեններ վերջ ի վեր կը հասնէ կրօնի ոգին: Արդարեւ այս այնպիսի գործ մ'է որ կը պահանջէ պատմական մեծ հրմտուրեան հետ խորագրութեանց եւ տարաբաց միտք մը. ուրախ եմ յայտնել թէ, սոյն գործոյն ձեռնարկուն, Բոճ· Ռոլինսըն, pus ամենայնի բաջայարմար է պահանջեալ պայմանաց :

Թէեւ սոյն հիւրոյն վրայ փոքր ի շատէ գրուած է, եւ հետեւաբար բոլորովին նոր չէ, բայց յայսմ մասին որոշ եւ հիշդ գաղափարներ պատուական Բիւրակնի միջոցաւ ժողովրդեան մէջ տարածել փափաքելով պիտի գրեմ յաջորդաբար մի քանի յօդուածներ որ Բոճ· Ռոլինսընի տեսութիւններն պիտի ներկայեն համառօտիւ հետաքրքիր ընթերցողաց:

ՓԱՆՈՒԱԿ

ՀՈՎԱՆՈՑ

Հովանոցը գործածուած են յԱսիա շատ հին ժամանակներէ հետէ : Գրեթէ դար մ'առաջ արդ սկսան գործածել յԵւրոպա և յԱմերիկա: Լոնտոնի փողոցներուն մէջ առաջին հովանոց գործածողն եղաւ ի Թուին 1750 , Ջ. Հանուէյ որ տեսած էր անոնց գործածութիւնը ի Չինս և Արեւելից ուրիշ կողմեր: Կ'բուի Ջէ, երբ սա անձրեւոտ օր մը առաջին անգամ կը շրջէր հովանոցով մը, արբ եւ մանկունք ծաղրեցին զինքն սուլելով եւ մինչեւ իսկ քարեր նետելով իւր վրայ : Այս Ծուսկանէն առաջ ընդհանրապէս հովանոց մը կը պահուէր մեծատանց սրահներուն մէջ զոր ապատուորք անձրեւոտ օրեր իրենց տեսից գլխուն վրայ կը բռնէին երբ նոքա տունէն կառք՝ կառքէն ի տուն կ'անցնէին , բայց ընդհանրապէս այն մարդը որ կը վախնար Թրջելէ տկար կը կարծուէր : 1708 Ծուսկիր Անգղիական հին բառարան մը զհովանոցն կը սահմանէ « Ծածկոց մը զոր ընդհանրապէս կանայք կը գործածեն անձրեւէն պահպանուելու համար: »

Չինական և Ճապոնական հովանոցք մեր գործածածներուն շատ կը նմանին, միայն սա տարբերութեամբ որ նոցա վրայտերն ընդհանրապէս պարզպու կոչեցեալ եղեգնատունկէ մը կը շինուին և Թելերն աւելի շատ են : Հովանոցներուն ծածկոցներն կը շինեն մետաքսէ և ընդհանրապէս Ծուղէ որ է անջրանցիկ և զարդարեալ գոյնզգոյն նկարուք: Ի Չինս տարբեր աստիճանի մարդիկ երբեմն կը ճանչուին իրենց հովանոցներուն Թիւէն. այսպէս Թագաւորն կ'ունենայ քսան և չորս հատ, գահաժառանգն տասըն և այլ իշխանք և ազնուականք հինգ, երեք ,երկու ևն. ըստ իւրեանց աստիճանի:

Սիամի Թագաւորին տիտղոսներէն մին է « Գերազոյն Տէր հովանոցին: » Ակնարկեալ հովանոցն տէրութեան հովանոցն է որ ոսկի ծոպերով եզերեալ եւ պատուական քարերով ընդելուզեալ ծիրանեզոյն մետաքսէ շինուած է: Այս հովանոցը կը կրեն Թագաւորին գլխուն վրայ ուր որ երթայ, և հ և է անձ որ անոր նմանը կը գործածէ այն երկրին մէջ, ի մահ կը դատապարտուի: Մեծ հանդիսից մէջ քանի մը յարկի բարձրութեամբ իրարու վրայ դրուած բաժժաւոր հովանոցներ բուրզ մը կը կազմեն: Պիրմանի Թագաւորին հովանոցն սպիտակ է, իսկ արքունեաց ազնուականներուն հովանոցները կարմիր են Թագաւորական քաղաքին մէջ եւ ոսկեզօծ՝ այլուր :

Պատանիք և երիտասարդք պարտին կրկին հոգ ունենալ իւրեանց բարուց վրայ , որովհետեւ այն հատակաց մէջ առնուած սխալ քայլեր կրնան աւերել բոլոր ապառնի կեանքը :

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ

Ի ՊՐՈՒՍԱ. 1886

Որբանոցն և վարժարանք իւրեանց 12րդ տարին աւարտեցին շնորհիւն Ա-մենաբարձրելոյն և աջակցութեամբ Նորա բարերար զաւակաց յաշխարհիս: Ինչպէս ամեն բարի գործ նոյնպէս եւ մեր հաստատութիւնք մինչ ցարդ և մանաւանդ անցեալ տարի բազում ծանր և բուռն դժուարութեանց միջէն պատեբազմելով իրենց ճամբայ են բացած, սակայն քայլ առ քայլ, միշտ յառաջ են գացած: Մէկ ու կէս տարի կայսերական Կառավարութեան պատասխանին անձկանօք ապասել գկնի ի վերջոյ հաստատութեանց վաւերագիրն Փետրվար 6ին յանձնուած է մեզ խիստ քննութենէ և հետազօտութենէ մը անցնելէետեւ:

Հակառակ պարագայից և ժամանակին ծանրութեան և դրամական տագնապի ընդունուած են 45 նոր տղայք եւ աղջկունք, 8 ընծացաւարտ ունեցած ենք Զուլիսի քննութեան առեն որք աստ եւ անդ իրենց ձեռք ձգածը ի փառս Աստուծոյ և յօգուտ հայրենեաց ի կիր ածեն: Օրիորդաց մին վարժուհի է եղած Էնկիւրիոյ Ազգ. վարժարանաց և մին ի հաստատութեան: Այժմ կան 100 աշակերտք և աշակերտուհիք Բրիստոնեայ, Մահմետական, Ցոյն և Հրեայ, որոց 10 այս տարի, եթէ Տէրն կամի, ընծացքնին աւարտելով պիտի մեկնին հաստատութենէս: Նոցա տեղ վարժարանս մտնել ուզողք պէտք է այժմէն մատուցանեն իւրեանց խնդրագիր որ յանձնաժողովս կարող լինի ժամանակ ունենալ նոցա ընդունելութեանց որոշմանն գալ,

Յանձնաժողովս ունեցած է իւր կանոնաւոր նիստերն. նորա անդամոց երկուքը Գրիգոր աղա Ճէօհէրեան, և Պրն. Աբգար Հայլոզեան իրենց աշխատութենէն յաւիտենական հանգիստ կոչեցան որոց գործերն իրենց հետեւէն գացած են: Նոցա տեղ ընտրուեցան Թագւոր աղա Մարգարեան և Տօք. Պասեան:

Աշակերտք, որք, աղքատ, եւ գիշերօթիկ մի և նոյն խնամքը կը վայելեն առանց բացառութեան, նոքա, դասախօսք եւ խնամակալք մի և նոյն առեն և մի եւ նոյն կերակուրն ի միասին կը ճաշեն, առտու, կէս օր և երեկոյ ամենայն կանոնաւորութեամբ:

Տղայոց առողջական վիճակն մանաւանդ երկրորդ յարկն շինուելէ ետեւ գերազանց էր. Տնօրէնին դուստրը, Հէլէնա, քաջառողջ և առոյգ 2 աւուր մէջ Տիֆթերիթ կոչեալ ախտէն զոհ գնաց ի հասակի 4 ½ ամաց, Հաստատութիւնս ամեն Երկուշաբթի և Ուրբաթ օր երկու բժշկաց այցելութիւնը կը վայելէ:

Ի վերջոյ բոլոր բարերարաց ջերմ երախտագիտութիւննիս յայտնելով հանդերձ կը խնդրեմք որ բարեհաճին այս նորաշնորհ տարեշրջանիս մէջ ևս սիրով օգնել մեզ ոչ թէ վասն վճարման 166 ½ Լիրա պարտուց, այլ նաև վասն հոգացման առօրեայ պիտոյից, որք և աղքատ մանկանց որք պատսպարեալ են ի հաստատութեանս: Մեք պիտի ղրկենք տպեալ տոմսակներ ամեն տեղ կանխաւ խնդրելով որ բարեկամք մեր զանոնք իրենց շրջանին մէջ ցրուելու փոքրիկ ջանքը չը զլանան, և Տէր վարձատրեսցէ զամենայն բարերար նուիրատուս եւ նուիրատուս:

Տնօրէն

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գերմանի կայսրութեան մէջ կան վաթսուն հազար նախնական դպրոցք յորս կուսանին վեց միլիոն տղայք:

ՓԱՂԱՓԱԿԱՆ

ՄՐ. ԿՈՇԸՆԻ ՃԱՌՆ

Անգղիոյ Ելմտական Նախարար Մր. Կոշընի մօտերս ի Լիվերբուլ արտասանած մէկ ճառն որ հրատարակուած է Թայմզի մէջ, անոր այն մասը որ Եւրոպիոյ արդի կացութեան եւ Պուլկարական խնդրոյն կը վերաբերի, Ա.րեւելքին արտատպած ենք ի սորթե։

«... Պարտիմք յիշել թէ, եթէ սրոց բեռը կը ծանրանայ մեր ժողովրդեան ամեն դասերուն վրայ, բայց մէկ նկատմամբ մեր երկիր յոյժ մեծ առաւելութիւն մ'ունի։ Մենք ազատ ենք պինդորական պարտաւորիչ ծառայութեան ահեղ բեռէն, որ կ'ընկճէ ցամաքային Եւրոպիոյ ազգերը։ Տուրք վճարելու համար նեղութիւն քաշող մեր ժողովուրդ պարտի յիշել թէ կայ նաեւ արեան տուրք մը, որուն ենթակայ են Եւրոպիոյ ամեն ազգեր, եւ յորմէ բարերազդապէս զերծ ենք մենք, ու ամէն երկինք որ զերծ մնայինք ցմիշտ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ Անգղ. ազգն անկման ճամբուն վրայ է նկատմամբ եւ բարոյապէս։ Բայց յիշեցէք թէ, եթէ Եւրոպիոյ ցամաքին վրայ ապրէիք, ամենքդ ալ, վճռաւորական թէ գործաւոր, պիտի կորզուէիք ձեր խաղաղ աշխատանքէն երեք տարի, երկու տարի կամ մէկ տարի՝ հրացան կրելու համար։ Նոյն պահուն որ մարդ կը թեւակոխէ ի չափահասութիւն, եւ արդիւնաւոր աշխատութեամբ մը օգտակար կ'ուզէ լինել իր ընտանեաց, ձեր ընտանեաց հետ պիտի զրկուէիք ձեր աշխատութեան արդիւնքէն, եւ պիտի ենթարկուէիք պինդորական խիստ ծառայութեան։

«Եւրոպիոյ պինդորական ծառայութեան ակնարկելուս առթիւ, կը յիշեմ ինչ ինչ վտանգներ որք Եւրոպիոյ կը սպառնան այս պահուս։ Յուշեցէք անգամ մը թէ, Եւրոպիոյ ամեն ազգ մրչափ կը նեղուի պինդորական անտանելի բեռին ներքեւ։ Մինչեւ երբ Եւրոպա կարող պիտի լինի տոկալ այս չլսուիչ դրութեան։ Ո՞րչափ պիտի տեւէ, մինչեւ որ Եւրոպական ազգ մը յուսահատաբար գայ սա եզրակացութեան թէ գերագոյն ճիգով մը վերջ պէտք է արուի անհանդուրժելի տագնապի մը։ Ցիմարութիւն կը լինէր աչքերնիս փակել այս վտանգին։ Շատ կողմեր կայ դոյնպիսի վտանգ մը։ Խաղաղութեան փափաքներ ալ կան ամենուրեք։ Եթէ ցամաքային Եւրոպիոյ մեծագոյն զօրութեանց տէրն, եթէ Պիզմարք Իչխան խաղաղութեան համար կ'աշխատի, մեք եւս նոյն դիտումն ունինք։ Մեք եւս Իչխանին պէս կը չանամք խոյս տալ կռուոյ նեւրեերէն։ Մեր զգացմունք նոյն չեն ճշդիւ։ Անգղիա պէտք չունի սքօղելու իր համակրանք։ Հաւատարիմ մեր ազգային աւանդական զգացմանց, չենք կրնար չը համակրիլ Ս.րեւելքի վերածնող քրիստոնեայ ազգութեանց իրաւանց մասին ըստ պահանջման պարագային ազդուսալէս խօսած ենք։ անհիմն է ըսել թէ Անգղ. կառավարութիւնը վայրկեան մը տրամադիր եղած լինի վտանգել Եւրոպիոյ խաղաղութիւնն ի սէր (Իչխանական) մասնաւոր գերդաստանի մը կամ անհատի մը։ Եւ ինչո՞ւ համար բացայայտ չհօսիմ այս մասին։ Անհիմն է այն զրոյց թէ Անգղ. արտաքին նախարարութիւն, կամ ո՛ եւ է Անգղ. պետարհավար մը ուղղակի կամ անուղղակի աշխատած լինի Սղեքսանդր Իչխանին վերահաստատման ի Պուլկարիա։ Իրրեւ անհատներ, իրրեւ ազգ, կրնանք աքանչանալ Իչխանի մեծ ձիրքերուն վրայ, եւ համակրիլ այն անձնուիրութեան վրայ զոր նա կը ներշնչէր։ Բայց առանձնակի գործողութեամբ մը բաժնուած չենք դաշնադիր Տէրութիւններէն։ Անգղ. կառավարութիւնը կարծիք չէ յայտնած եւ չպիտի յայտնէ Պուլկարիոյ գահուն յօժորդելիք Իչխանին վրայ, մինչեւ որ խնդիրն իրեն ներկայացուի ըստ արտաքին գործոց Պերլինի Դաշնագրոյն։ Անգղիա չպիտի բաժնուի Տէրութիւններէն որք այժմ կ'աշխատին ի պահպանումն խաղաղութեան ըստ միջազգային կարգադրութեանց։ Անգղ. կառավարու-

թիւնը կ'ընդունի լիովին թէ Անգլիոյ շահը կամ պարտքը չէ նախաձեռնութիւն ունենալ պուէկարական խնդրոյն մէջ։ Բայց որովհետեւ նախաձեռնութիւնն այլոց կը վերաբերի՝ չի հետեւիր թէ Անգլիա, իբրեւ սահմանադրող Պերլինի դաշնագրոյն, եւ իբրեւ Միջերկրական Տէրութիւն, կրնայ խնդրոյն ելից նկատմամբ անտարբեր լինել։ Կարդադրութեանց եւ դաշնագրոց վրայ խօսեցայ ձեզ։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ կան նաեւ ալառուսուր յանձնառուներ։ Օտար դիւանագէտք սակայն կը հեգնեն Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան անտուդութիւնը։ Բայց չեն կրնար հեգնել Անգլ. կառավարութեան զանցառութիւնն՝ իրագործելու այն յանձնառութիւնները զոր երկիրն ստանձնած է, Մեր երկրի մէջ կան յաճախակի փոփոխութիւնք կառավարութեան, եւ երկիրներ ալ կան ուր կառավարութիւնն երբեք չի փոխուիր։ Բայց կարծեմ Եւրոպիոյ միահամուռ վճիռը պիտի լինի թէ, Անգլ. կառավարութիւն մը որ կը յաջորդէ իւր նախորդաց յանձնառունեներուն կատարման, քան որչափ օտար կառավարութիւնք ոմանք հոգ չեն տանիր գործադրելու իրենց իսկ յանձնառունեներն։ Եգիպտոսի եւ օրուան այլ խնդրոց վրայ նախորդ նախարարութեանց յայտարարութիւնք ու յանձնառունեք բացակայ չեն նոցա յաջորդաց միտքէն։ Մեր մէջ կայ քաղաքագիտաց դպրոց մը որք կը խորհին թէ Անգլիա բնաւ պէտք չունի արտաքին քաղաքականութեան մը։ Ուրիշ դպրոց մը կ'ըսէ թէ մեր ազատ եւ ժողովրդային հաստատութեամբք, խորհրդարանական կանոնաւորութեամբ եւ յոյժ հետաքրքիր ու սրամիտ լրագրութեամբ մը, անհնարին եղած է արտաքին քաղաքականութեան հաստատ եւ յարատեւ ուղղութիւն տալ։ Կ'ընդունիմ թէ դժուարութիւնք ունեցած են, թէեւ ուրախ եմ որ վերջին երկու կամ երեք տարւոց մէջ աւելի յարատեւութիւն ունեցած է մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, Լորտ Ռոզպէրի հետեւեցաւ Լորտ Սալզպըրիի արտաքին քաղաքականութեան, եւ Լորտ Իսթըսլէ չարունակեց Լորտ Սալզպըրիի քաղաքականութիւնը։ Մեր ազատ հաստատութեանց դէմ եղած ամբաստանութիւնը թէ օտար երկրաց նկատմամբ հաստատ եւ յարատեւ քաղաքականութիւն մը անկարելի պիտի ընէ՝ կը նմանի յառեւեաներուն այն ամբաստանութեան թէ մեր ազատ հաստատութեանց չնորհիւ ո՛չ եւս կարող ենք պահպանել օրէնք եւ բարեկարգութիւն։ Վանեմք մեր սրտերէն այդ դժուար եւ անհայրենասէր վհատութիւն։ Այդ յառեւեաներու խօսքին նայելով, մեք ներքնապէս անկարող կը դառնանք եղեր օրէնքն յարգել տալու եւ բարեկարգութիւն պահելու, եւ օտար ազգաց առջեւ ալ մեր զօրութիւնն եւ ազդեցութիւնը կը կորուսանեմք եղեր։ Այլ ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ։ Խորհրդարանական կառավարութիւնն հոն չանգած չէ դեռ. Մեծն Բրիտանիա հոն իջած չէ դեռ։ Մեք ունինք ապացուցանել Հին Աշխարհին եւ Նորին թէ մեր ազատ հաստատութիւնք կարող են պահել մեր զօրութիւն երկրին դուրս եւ բարեկարգութիւն՝ մեր երկրի մէջ, եւ զայս հաստատելն է գլխաւոր պարտաւորութիւնն ու բարձր պաշտօնն Միութենական կուսակցութեան։»

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. Զանքոֆ պետն ընդդիմադիր կուսակցութեան, մինչ կը գտնուէր ի Սոֆիա, կը յայտարարէր թէ իրաց կացութիւնն յոյժ տագնապալից լինելով՝ միակ դարմանն պիտի լինէր հրաժարումն խնամակալութեան եւ նախարարութեան, եւ խնամակալութեան վերնալոյծ հանդերձ, Ռուսիոյ վատահութիւնը վայելող անձերէ բաղկացեալ նոր նախարարութեան մը կազմութիւնը։ Յորմէ հետէ Մ. Զանքոֆ ի Մայրաքաղաքիս է, Բ. Դրան հրաւիրմամբ, նոյն յայտարարութեան լ-

մասամբ վարուած է բոլոր իւր տեսակցութիւններուն մէջ։ Եւ այն իսկ է իւր առ Ր. Դուրն մասուցած վերջին յիշատակագիրն յորում կը պարունակին հետեւեալ պայմանք,

« 1. Խնամակալութիւնն պէտք է հրաժարի։

2. Պէտք է կազմուիլ նախարարութիւն մը յորում իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ունենայ գլուխ ներկայացուցիչ։ Արտաքին եւ ներքին գործոց նախարարին պաշտօնն պէտք է յանձնուին Ռուսասէր կամ Ջանքոֆեան կուսակցութեան ներկայացուցչոյ, իսկ պատերազմական նախարարութիւնը յանձնուի Ռուս զօրավարի մը որ արդէն վարած է այդ պաշտօն։

3. Արդի Սոպրանիէն լուծուի եւ նոր Մ.Զ.Ժ. ժողով մ'ընտրուի աղատ պայմաններու ներքեւ։

4. Այն Սպայք որք Պուլկարիայէ հեռացուած են վերջին դիպաց պատճառաւ, ընդհանուր ներման արժանանալով վերահաստատուին իւրեանց պաշտօնի մէջ։ Նմանապէս ներում շնորհուի ամէն քաղաքային պաշտօնատարաց եւ այլոց որք դատապարտութիւն կրած են։

5. Նոր կազմուելու խառն նախարարութիւնն պէտք է ներկայէ Սոպրանիէնին Մինկրելիոյ իշխանին ընտրելութիւնը իբրեւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ կողմէ առաջարկեալ։

6. Սահմանադրութիւնը պէտք է վերաքննուի։

7. Խնամակալութեան ձեռամբ զարդիս կատարուած գինուորագրութիւնն պէտք է չեղուածգուի։ »

Յայտնի է թէ այս Զանգոֆեան եօթն պայմանք ուղղակի հակառակ են Պուլկարիոյ ներկայ կառավարութեան գաղաբատրաց, հետեւապէս երկու կուսակցութեանց մէջ իրաւախոհութիւն մը գոյացընելու յոյսը տակաւին մթութեան մէջ կը թափառի։

—Նախարարաց Խորհուրդն որ ժամանակ մը հետէ կը քննէր Հայտար փաշայի երկաթուղեաց ընկերութեան մէկ ծրագիրն՝ որ կառաջարկէ Նիկոմիդիոյ երկաթուղւոյն գիծը երկարել մինչ ի Գաղատիա ու անտի ի Տիգրանակերտ, յիշեալ խորհուրդն այժմ աւարտած լինելով իւր քննութիւնները, որոշած է տալ նոյն ընկերութեան խնդրած մենաշնորհն. եւ այս մտօք տեղեկագիր մը վեհ. Սուլթանին մատուցուած է ի վաւերացումն։

Կայսերական կառավարութիւնն երաշխաւորած է շինութեանց ծախքն իբրաքանչիւր հազարամեդրի համար 23,000 ֆրանք, որոյ վոխարէն սիւռի վճարէ մէկ երրորդն տասանորդական տրոյ այն յաւելեալ մասին որ սիւռի գոյանայ երկաթուղւոյն շինութեամբ։

Այս ընկերութիւն ըստ Հագիգաթի տեղեկութեանց անանուն սիւռի լինի եւ նախ Հայտար փաշա — Գաղատիա գիծը սիւռի աւարտէ եւ յետոյ Գաղատիա — Տիգրանակերտ գծին շինութեան սիւռի ձեռնարկէ։ Ընկերութիւնն յանձն առած է կայս. ֆէրմանին ելնելէն երեք ամիս յետոյ շինութեանց ձեռնարկել. հակառակ պարագային մէջ սիւռի կորսնցունէ այն դումարն զոր իրրեւ ապահովութիւն յանձնած է կայս. կառավարութեան։

ԼԵԶՈՒ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

Սոյն օգտակար ամսաթերթի առաջին տարւոյ Յունվար 1ի թիւն հրատարակուած է Հ. Սերովբէ Տէրվիշեանի խմբագրութեամբ, եւ Գ. Պաղտատլեան (Ա. բաւեան) տպագրութեամբ։ Սորա տարեգլխն է կանխիկ կէս Օսմ. ոսկի, թղթատարի ծախիւք վճռուն արծաթի դահեկան։

Բաժանորդ գրուիլ ուղղք դիմելու են առ Ա. Պիլէռճեան, Պօլիս Յակոբեան խան։

Տէր եւ Տնօրէն
Հ. ՍՏԵՓԱՆ Ե. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ
(ԱԲԱՄԵԱՆ)
Ջազմազնըար Յակոբեան խան, Թիւ 13